

richting van school en klas, de ouders, school en buurt, de verzorgingsstructuur en het overheidsbeleid. In verschillende paragraafjes worden de te verwachten consequenties omschreven.

Wat betreft de onderwijsinhoud licht ik er twee nader uit:

a voor het basisonderwijs:

In de huidige praktijk beperkt intercultureel onderwijs zich vaak tot projecten over voedsel en kleding en dergelijke. Na afloop gaat men weer over tot de orde van de (Nederlandse) dag. Neemt men zo'n project kleding geïntegreerd op in het schoolwerkplan, dan kan men ook aandacht besteden aan relaties als die tussen kleding en klimaat, kleding en modegeschiedenis, kleding en arbeid, kleding en sekse en de rollen van mannen en vrouwen in een samenleving.

b voor het voortgezet onderwijs:

Voor taalbeschouwings- en literatuuronderwijs lenen zich voor een interculturele aanpak. Bij het eerste kan men bijvoorbeeld stilstaan bij het arbitraire van het taalsysteem als geheel en de schrijfwijze in het bijzonder, de mogelijkheden om betekenissen op verschillende manieren te omschrijven, de verschillen in rituelen (bij begroeting, het doen van verzoeken).

Het laatste hoofdstuk bevat zo'n 75 aanbevelingen aan de Minister van Onderwijs en Wetenschappen en de SLO. De grootste nadruk krijgen daarin de

voorwaarden voor de ontwikkeling van intercultureel onderwijs.

Mijn eindoordeel over de nota wil ik als volgt formuleren. De nota *Onderwijs in een multiculturele en een multi-ethnische samenleving* bevat een groot aantal gedachten, waar men op zichzelf positief tegenover kan (en moet?) staan. De gedachten zijn echter nog tamelijk ongeordend en daardoor voor de praktijk nog nauwelijks bruikbaar. Het is te hopen, dat deze eerste aanzetten spoedig resulteren in uitwerkingen op de verschillende aangeroerde terreinen. Mij lijkt, dat het thema-nummer van *Moer* over intercultureel onderwijs een aardig voorbeeld voor de SLO kan zijn. Tenslotte wil ik nog opmerken, dat naar mijn mening in het vervolg geen enkel excuus van de ACLO-M meer aanvaardbaar is voor het niet betrekken van de minderheidsgroeperingen bij het maken van een dergelijke nota. Zo'n werkwijze is anti-intercultureel!

Adviescommissie voor de Leerplanontwikkeling Moedertaal *Onderwijs in een multiculturele en multi-ethnische samenleving* (Adviesnota van de ad-hoc subcommissie (taal)onderwijs aan anders-taligen van de ACLO-Moedertaal i.o.). Enschede 1982. Te bestellen bij SLO, Postbus 2061, 7500 CA Enschede; prijs f 7,50.

Kees Sluis

NOTA 'TAALBESCHOUWING' NIET PUBLIEKGERICHT

Ruim drie jaar heeft het geduurd, voordat het gerechtmakende *Advies over Grammatica-onderwijs* van de ACLO-Moedertaal een vervolg heeft gekregen. Blijkbaar was het toch niet zo gemakkelijk om tot een verantwoorde invulling van de vrijkomende uren taalbeschouwing te komen.

Na drie jaar wachten mag je een degelijk, weloverwogen werkstuk verwachten. De kritiek op het *Advies over Grammatica-onderwijs* was tenslotte niet in alle opzichten onterecht: hier en daar was de bewijsvoering uiterst pover. Het is jammer dat de ACLO-M dit niet ruiterlijk toegeeft, maar zich vrijpleit met het argument, dat 'de criticus kennelijk het Advies niet of niet goed gelezen had' of verwijst naar 'de manier waarop het Advies in de publiciteit kwam' (p. 10).

Over de nieuwe nota zelf dan. De titel luidt: *Over onderwijs in taalbeschouwing*. Gelukkig hebben

de makers zich niet laten verleiden tot een of ander taalgrapje. De nota dient uiterst serieus genomen te worden, met name door 'onderwijsgeven-den die lesgeven in de basisschool. (...) In deze nota is bewust gekozen voor een bepaald publiek; dat heeft consequenties voor de manier van schrijven en vooral voor de manier waarop de onderwerpen behandeld worden' (p. 9).

Naar mijn mening is deze publiekgerichtheid een mislukking geworden. In het navolgende zal ik proberen aan te geven hoe ik tot deze mening ben gekomen.

De nota start veelbelovend met een Leeswijzer. Voor een boek van 150 pagina's is dat geen slecht begin. In dit begin worden ook de doelstellingen van de nota omschreven:

1 een 'handreiking' voor dat team van een basis-

school, dat een gefundeerde discussie wil voeren over de inhoud van zijn onderwijs in taalbeschouwing;

2 een weg wijzen hoe aan de gekozen inhoud gestalte gegeven kan worden.

De nota-makers zeggen er direct bij, dat 'de nota in beide gevallen meestal niet voldoende aanwijzingen zal bevatten' (p. 9). Een kwestie van 'in-dekken' of 'bescheidenheid'?

Daarna volgt een overzicht van de inhoud. Helaas weet de Afdeling Vormgeving van de SLO niet wat 'overzichtelijkheid' is. Het overzicht is namelijk driekwart pagina tekst (37 regels) *zonder spaties, inspringing, vetgedrukte letters, verschillende lettertypen of regels wit*, waaruit ik als lezer moet halen:

- de nota bestaat uit twee delen: A en B;
- deel A heeft als titel: Onderwijs in taalbeschouwing: wat, waarom, hoe?;
- deel B heeft ook een titel: Nakaarten over het Advies over grammatica-onderwijs;
- deel A is onder te verdelen in vijf hoofdstukken;
- van elk van deze hoofdstukjes bevat deze Leeswijzer een korte inhoudsbeschrijving, met pagina-aanduiding;
- deel B valt uiteen in twee delen: de voorge-

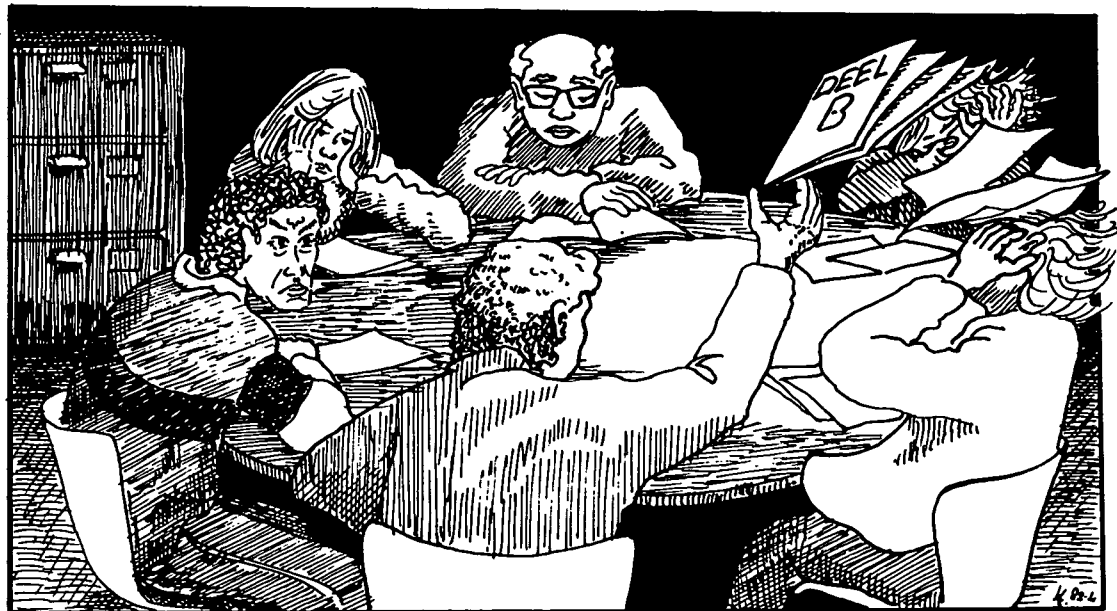
schiedenis van het Advies en Reacties op het Advies;

- de nota bevat ook nog een bijlage met de samenvatting van het Advies.

Een goed lezend schoolteam kan uit dit overzicht dus halen, dat het deel B en de bijlage rustig kan overslaan. Dat doe ik in deze kritische beschouwing ook, hoewel de reacties best goed zijn gegroepeerd. Ze overlappen echter voor een groot deel de inhoud van hoofdstuk 3 (zie verderop). Blijft dan nog de vraag welke van de vijf hoofdstukken van deel A het team moet raadplegen. Wie de nota begint te lezen met het oog op een fundamentele discussie, zal twijfelen tussen hoofdstuk 2 (Welke inhoud van onderwijs in taalbeschouwing zijn mogelijk?) en 3 (Waarom onderwijs in taalbeschouwing en waartoe?). Wie wat meer praktisch is ingesteld, zal twijfelen tussen hoofdstuk 2, hoofdstuk 4 (Hoe organiseer je onderwijs in taalbeschouwing?) en hoofdstuk 5 (Hoe doen anderen het?). Hierover geeft de Leeswijzer geen uitsluitsel.

Hoofdstuk 1 van Deel A heeft als titel: Hoe komt een team tot beslissingen? Een zinvolle vraag, want aanwijzingen voor een discussie in een al dan niet homogeen team zijn altijd welkom. Als

Zo, dit slaan we maar over ...

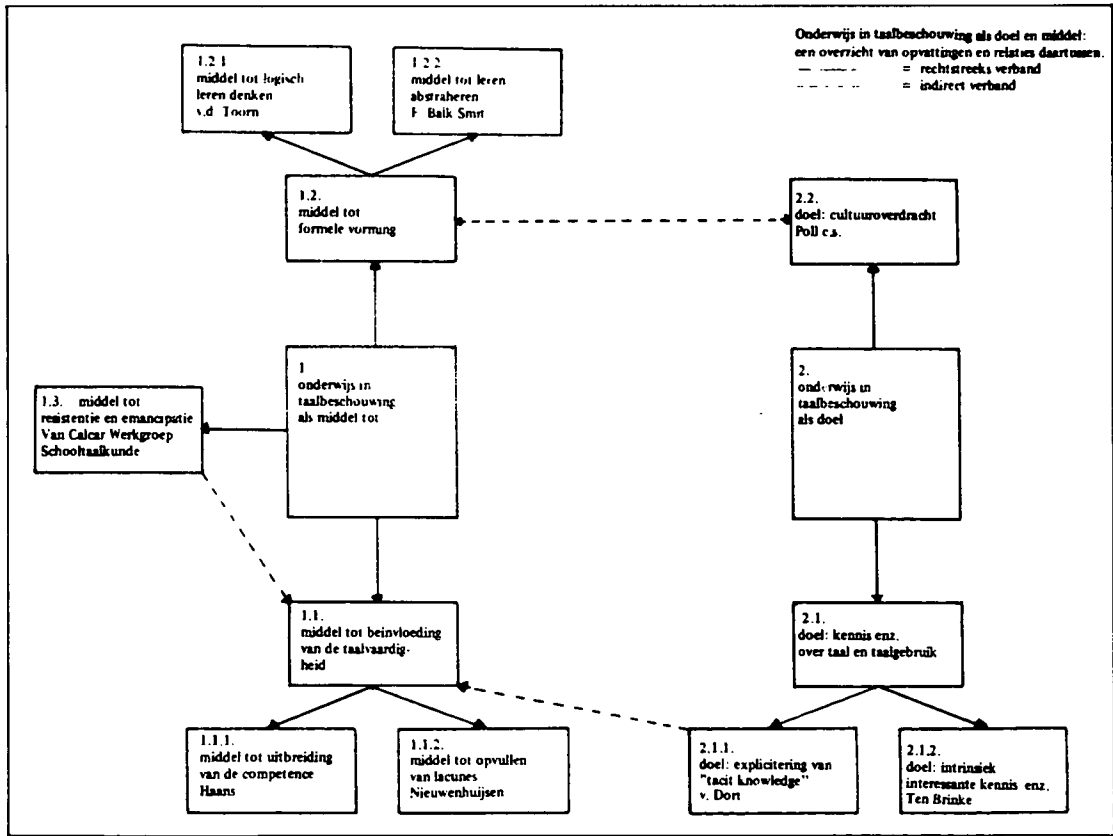
een team besluit tot afschaffing of inkrimping van het grammatica-onderwijs, dan kan het volgens de schrijvers de volgende drie dingen met de vrijgekomen tijd doen:

- 1 die tijd gebruiken om meer te doen aan taalvaardigheidsoefeningen;
- 2 die tijd besteden aan een min of meer systematische behandeling van allerlei taalverschijnselen;
- 3 die tijd gunnen aan reflectie op het (eigen) taalgebruik, hoewel hier weinig leerstof voor aanwezig is.

Hoewel de schrijvers het derde alternatief ook waardevol vinden, richten zij zich verder toch het meest op de invulling van de tweede mogelijkheid.

Direct in het volgende hoofdstuk komen zij aan met 'een beknopte beschrijving (...) van onderwerpen uit die gesystematiseerde, wetenschappelijke kennis over taal en taalgebruik' (p. 21).

Wat de leerkrachten in het basisonderwijs met dit hoofdstuk moeten, is voor mij een groot raadsel. Er worden een viertal taalwetenschappelijke boekjes op een nogal populaire wijze samengevat, hetgeen een wirwar van uitspraken oplevert over fonetiek, fonologie, morfonologie, morfologie, semantiek, woordgroepsleer, zinsleer, tekstgrammatica, de invloed van de situatie, taalhandelingen, communicatie, gesprekken, codewisseling, registers, regionale dialecten, sociale dialecten, taal van minderheden, taalpolitiek, taalcontact, taalattituden en psycholinguïstiek, waarmee geen leerkracht iets kan. Voor hem/haar zit er geen enkele lijn in. Als lezer kom je er niet achter wat nu precies belangrijk is en/of praktisch gemaakt kan worden. Kijken we naar de lengte van de paragraafjes, dan zou de zinsleer – compleet met boomdiagrammen – het belangrijkste zijn (!?). Misschien zal een enkele PA-student de notatieschrijvers dankbaar zijn voor hun samenvatting; hij/zij moet de volle, onoverzichtelijke pagina's

dan maar voor lief nemen.

Is hoofdstuk 3 — over de vraag: Waarom onderwijs in taalbeschouwing en waartoe? — wat praktischer voor de beoogde discussie in het team? Hoewel de layout erbarmelijk blijft, is hier toch duidelijker een lijn in te zien. De schrijvers onderscheiden twee hoofddoelstellingen voor onderwijs in taalbeschouwing:

a taalbeschouwing als middel ...

b taalbeschouwing als doel.

In twee uitvoerige paragrafen citeren de schrijvers diverse grootheden, die zich over deze twee doelstellingen van het grammatica-onderwijs (*dus veelal niet het taalbeschouwingsonderwijs!*) hebben uitgelaten. En zowaar worden deze uitspraken in een schema gestructureerd (p. 60).

Het trieste is alleen: het schema bevat enkele fouten en is niet compleet.

Vaak wordt een auteur aan één van zijn uitspraken en niet aan zijn belangrijkste opgehangen. Dat wekt misverstanden. Je kunt trouwens toch bezwaar hebben tegen de aanhaling van publikaties van verschillende mensen 'uit het vak'. Het gaat tenslotte niet om wie en zeker niet om hoe die het zegt, maar om de verschillende standpunten zelf.

Bij 2.2. (doel: cultuuroverdracht) wordt ene Poll c.s. genoemd. Van deze heer is echter in het hele boek geen spoor te vinden.

De auteurs hebben voor het gemak de motieven 'ontleden ten behoeve van het spellingsonderwijs en het vreemde-talenonderwijs' maar uit het schema gelaten, terwijl die toch een belangrijke rol in de discussie spelen.

De schrijvers begaan daarnaast de fout om hun eigen commentaar niet van de citaten te onderscheiden. Zo staat aan het eind van een paragraaf in dit hoofdstuk ineens: 'Voorlopig houden we het erop dat taalbeschouwing op school in ieder geval kan bijdragen tot bewust taalgebruik door leerlingen' (p. 63). Hiermee zetten de nota-schrijvers (en de ACLO-M) eigenlijk de doelstelling van alle onderwijs in taalbeschouwing op losse schroeven. Ik — en met mij, vermoed ik, vele VON-leden — had gehoopt, dat deze nota juist daarover geen twijfel meer zou laten bestaan en een duidelijke leerweg zou uitzetten die tot het genoemde doel leidt.

Heeft de nota dan wel iets voor de praktijk te

melden? Het lijkt er in eerste instantie niet op. Hoofdstuk 4 (Hoe organiseer je onderwijs in taalbeschouwing?) signaleert eerst vele problematische zaken. Het wordt pas aardiger, als de Duitse moedertaaldidacticus Boettcher aan het woord komt. Die geeft een voorbeeld van hoe hij in de basisschool met leerlingen uit de eerste klas al taal-pragmatische overwegingen kon maken. Zo'n vorm van taalbeschouwing eist van de leerkracht alertheid en vakman(-vrouw)schap. Daarvoor acht de nota het blijkbaar nog te vroeg. Met instemming citeren zij Leo Lentz en Hans van Tuijl: 'Ook hier valt voorlopig echter niet meer te concluderen dan dat experimenten nodig zijn' (p. 74).

Tenslotte hoofdstuk 5: Hoe doen anderen het? Komt hier dan toch de langverwachte invulling van het onderwijs in taalbeschouwing? Helaas, het is armoe troef. Ik citeer eerst de nota: 'Oorspronkelijk lag het in onze bedoeling het vervolg op het Advies over grammatica-onderwijs hoofdzakelijk te vullen met een beschrijving van ervaringen met onderwijs in taalbeschouwing, dat naar ons oordeel past in de nieuwe basisschool. Dat is dus niet gelukt. Om toch niet geheel met lege handen te staan hebben we voor het volgende gekozen. In hoofdstuk 2 is al gemeld dat een medewerker van de SLO een poosje gewerkt heeft met een aantal onderwijsgegenden aan ander onderwijs in taalbeschouwing. Van hem zijn de beschrijvingen in paragraaf 5.2. In paragraaf 5.3. vullen we die aan met voorstellen voor ander onderwijs in taalbeschouwing. We hebben daarover allerlei publikaties geraadpleegd, zoals schoolboekjes, tijdschriftartikelen en handboeken. We noemen het voorstellen, omdat we niet hebben kunnen achterhalen of er ervaringen mee opgedaan zijn en zo ja welke' (p. 77). De schrijvers suggereren vervolgens, dat ze de voorstellen in een zekere volgorde hebben gezet, namelijk die van de behandelde onderwerpen in hoofdstuk 2. Volgens mij kan dit nauwelijks een volgorde genoemd worden; in ieder geval ontbreekt er elke didactische systematiek in. Dit betekent, dat leerkrachten in dit hoofdstuk te hooi en te gras wel aardige ideeetjes kunnen vinden, maar dat zij er te weinig ter invulling van een schoolwerkplan in kunnen vinden. En dat was toch het uitgangspunt van de nota.

Dit alles brengt mij tot de conclusie, dat de

ACLO-M-nota *Over onderwijs in taalbeschouwing* géén handreiking voor onderwijsgeveden in de basisschool — zoals de ondertitel luidt — kan worden genoemd.

Deze kritiek mag niet gehéél aan de samenstellers van de nota, Jan Sturm en Albert Kamer, worden toegeschreven. Zij moesten binnen een ACLO-M in oprichting werken, die ten dode is opgeschreven. Geld voor een echt ontwikkelingsproject was er niet; de nota moest daardoor bijna geheel achter het bureau ontstaan.

Had de nota dan beter niet kunnen verschijnen? Dat geloof ik niet. De nota maakt in ieder geval de volgende zaken duidelijk:

1 De discussie over grammatica-onderwijs in de nieuwe basisschool is nog altijd actueel. Voor- en tegenstanders vinden hun argumenten in deze nota bij elkaar gezet; zij zullen die zelf wel kunnen ordenen.

2 De zwaarte van de argumentatie van de voorstanders van het (traditionele) grammatica-onderwijs in de basisschool kan worden gerelativeerd.

3 Wie besluit tot afschaffing of inkrimping van het traditionele grammatica-onderwijs heeft de keuze tussen twee wegen:

a de overgebleven tijd vullen met meer taalvaar-

digheids- of thematisch onderwijs. Aan het nut daarvan twijfelt — in ieder geval binnen de VON — niemand.

b in de overgebleven tijd gaan experimenteren met nieuwere vormen van taalbeschouwings-onderwijs. Dit is de moeilijkste weg: voor de invulling is er nog weinig en het nut moet nog worden bewezen. De nota biedt echter wel zoveel aanzetten, dat het experiment de moeite waard is.

Over onderwijs in taalbeschouwing. Een handreiking voor onderwijsgeveden in de basisschool
Samenstelling: Secretariaat ACLO-Moedertaal i.o. en Sectie Moedertaal SLO. Uitgave SLO, Postbus 2061, 7500 CA Enschede.

Noot

Peter Dekkers schreef over *onderwijs in taalbeschouwing* twee discussiestukken voor de VON-ledenvergadering van 8 mei jl.:

- *Taalbeschouwing en didactiek* (voor opleiders)
- *Taalbeschouwing in het basisonderwijs, van cursorisch naar thematisch onderwijs* (voor leraren in het voortgezet en basisonderwijs).

Geïnteresseerden kunnen deze discussiestukken opvragen bij het VON-secretariaat.

Adressen van auteurs in dit nummer

Jan Griffioen, Nederlands Instituut, Rijksuniversiteit, Grote Kruisstraat 2², 9712 TS Groningen

Sjaak Kroon, De Toverdans 96, 6584 EE Molenhoek

Rudi Liebrand, Elderom 313-10, 5813 TS Boxmeer

Marc Spoelders, Kwastraat 26, B 9270 Laarne, België

Jan Sturm, Boslaan 2, 7231 DH Warnsveld

Cees Tahey, Dennenstraat 134, 6543 JX Nijmegen